

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΨΥΧΗΝ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΩΡ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΕΝ Τῷ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙῳ, ΑΘΗΝΩΝ

1. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἀρρώστου ἀνθρώπου. Αἱ σύγχρονοι τάσεις ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς μονομεροῦς μηχανιστικῆς θεωρήσεως τῆς νόσου συμβάλλουν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνιαίου ψυχοσωματικοῦ ὄργανισμοῦ καὶ συνεπῶς εἰς τὴν ἀνύψωσιν καὶ θεώρησιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης τ.ἔ. τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ συνόλου ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν καὶ ὡς προσώπου¹.

Ἡ μεταβολὴ αὕτη καθίσταται ἀναγκαία καὶ ἐκ τῶν ἐκπληκτικῶν τῶ ὄντι ἐπιτευγμάτων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπίτευξις τῆς πλέον λεπτομεροῦς καὶ ἀκριβοῦς ἐρεύνης καὶ ἀναλύσεως πάντων τῶν ὀργάνων καὶ λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ κατέδειξε τὴν πλήρη ἔνταξιν καὶ ἐξάρτησιν τοῦ ἐπὶ μέρους ἐκ τοῦ καθ' ὅλου. Ἡ σημαντικωτέρα δὲ ἀσφαλῶς προσφορὰ ἐκ τῆς εἰδικεύσεως τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης εἶναι καὶ ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἀναγκαιότητος τῆς ἀπολύτου ἀλληλεξαρτήσεως τῶν ἐπὶ μέρους εἰδικότητων καὶ δὴ καὶ τῆς καθ' ὅλου θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὄργανισμοῦ².

1. Πρβλ. τὰ ὅσα ἴαν χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει σχετικῶς ὁ καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς Α. Γ. J o g e s εἰς τὸν πρυτανικὸν αὐτοῦ λόγον, δημοσιευθέντα ἐν τῷ περιοδικῷ «Die Medizinische Welt» 1951, ὑπὸ τὸν τίτλον «Vom Sinn der Krankheit» (μετάφρασις ἐν περιοδικῷ Ἑκτίνας, 1951, σελ. 433 ἐξ.): «Ἡ ἱατρικὴ τῶν τελευταίων πενήτηντα τοῦλάχιστον ἐτῶν, ἐβασίζετο ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καθορισθείσης θετικῆς μεθόδου ἐρεύνης καὶ τοῦτο προήγαγεν ἀναμφισβητήτως μεγάλως τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην. Ἀλλὰ αἱ οὕτω κτηθεῖσαι γνώσεις ἀφορῶσι μόνον τὴν μίαν πλευρὰν τῆς νόσου, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ὄργανον... Ὁ ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν βασιζόμενος ἱατρὸς κατείχετο ἀπὸ τὴν μηχανιστικὴν ἀντίληψιν τῆς αἰτιότητος, ἡ νέα ἀντίληψις ἡ πνευματικὴ ἀντίληψις ἀνυψώνει τὸν ἱατρὸν εἰς τὴν σφαῖραν αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν θὰ ἀπαρνηθῶμεν βεβαίως ὅσα ἡ ἱατρικὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀναγνωρίζει ὡς θεραπευτικῶς ὠφέλιμα καὶ εὐγνώμονες θὰ ἀποδεχθῶμεν ὅ,τι ἡ θετικὴ ἐπιστήμη μελλοντικῶς θέλει προσφέρει, ἀλλὰ θὰ δώσωμεν εἰς τὰ ἐκεῖθεν προκύπτοντα μέσα τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν, καὶ θὰ τηρήσωμεν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ ἀρρώστεια ἀφορᾷ, ὄχι τὸ ὄργανον ἀλλὰ τὸν ὅλον ἄνθρωπον».

2. Πρβλ. Μ α ρ. Γ ε ρ ο υ λ ά ν ο υ, Ἡ Ἱατρικὴ ἀπὸ πνευματικῆς ἐπισκοπῆσεως,

Ἄλλ' ἢ τοιαύτη προβολὴ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἱατρικῆς ὡς ψυχοσωματικού ὀργανισμοῦ καὶ δὴ καὶ ὡς προσώπου οὐ μόνον ἀνυφοῖ καὶ ἐξευγενίζει τὸ ἱατρικὸν λειτούργημα, ἐπανασυνδέων αὐτὸ μὲ τὰς εὐγενεστέρας πνευματικὰς αὐτοῦ παραδόσεις, τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι ἀρχικαὶ καταβολαὶ ἐτέθησαν, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ὀρθὴν ἀξιολόγησιν τῶν ὀρίων καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης ἐν σχέσει πρὸς τὸν νοσοῦντα ἄνθρωπον, προσδίδουσα συγχρόνως εἰς αὐτὴν τὰς δυνατότητας, ὅπως διὰ τῆς ὀρθῆς συσχετίσεως καὶ ἑναρμονίσεως πρὸς τὰς λοιπὰς πνευματικὰς καὶ θετικὰς ἐπιστήμας συμβάλῃ ἐπιτυχέστερον εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ περιπλόκου προβλήματος, ὅπερ λέγεται ἀνθρωπίνη νόσος καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἐξ ἐπόψεως οὐσίας προσδιορισμὸς διαφεύγει τῶν ὀρίων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἀναγόμενος εἰς αὐτὰ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου³. Συνεπῶς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀποστολῆς τῆς ἢ ἱατρικῆς ἐπιστήμης δέον νὰ εὐρίσκηται ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὰ μεγάλα πνευματικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα μάλιστα δὲ πρὸς τὴν μακραίωνα καὶ μοναδικὴν πνευματικὴν παράδοσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη καθίσταται ἔτι ἐπιτακτικωτέρα λόγῳ τῆς ὁσημέραι ἐντονώτερον προβαλλομένης μεγίστης σπουδαιότητος τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ὡς γενεσιουργοῦ αἰτίας τῶν νόσων ἢ καὶ θεραπείας αὐτῶν⁴. Εἶναι δὲ ἐξόχως χαρακτηριστικὴ ἢ ὑλοποίησις τῆς ἀνάγκης αὐτῆς ἰδίᾳ εἰς τὴν συνεργασίαν τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἱατρῶν καὶ δὴ καὶ ψυχιάτρων καὶ ἢ ἀπὸ κοινοῦ δημιουργία ἰδρυμάτων πρὸς καταπολέμησιν τῶν ψυχοσωματικῶν ἀσθενειῶν καὶ ἐπίτευξιν τῆς πλήρους θεραπείας⁵. Ἡ ἐν προκειμένῳ ἀποστολὴ καὶ

³ Ἀθῆναι 1956. Τοῦ αὐτοῦ, Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις ὡς νοσογόνος παράγων, Ἀθῆναι 1948. Τοῦ αὐτοῦ, Ἱατρικὴ καθοδηγούμενη ὑπὸ τοῦ συναισθήματος, Ἀκτίνες, 1957, σελ. 98. Ἐνῶ δὲ ἡ ἐξερεύνησις τῆς συστάσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων προήχθη καὶ προάγεται μέχρι σήμερον, μέχρι τῶν ἀπωτάτων λεπτομερειῶν, ἀντὶ νὰ προκύψῃ ἡ ἀναμενομένη κατανόησις τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, διεπιστώθη ὅτι ὑπάρχουν ὀ ρ ι α ἐ π ι γ ν ὼ σ ε ω ς πέραν τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ διεισδύσῃ».

3. Ὁ γνωστὸς φιλόσοφος Karl Jaspers, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε καὶ ἤσκησε ἐν ἀρχῇ τῆς σταδιοδρομίας του τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, σημειοῖ μὲ δόσιν τινὰ εἰρωνείας: «Was gesund und was Krank im allgemeinen bedeutet, darüber zerbricht sich der Mediziner am wenigsten den Kopf». Πρβλ. σχετικῶς τὴν ἐνδιαφέρουσαν μελέτην τοῦ Erwin Reiser, Krankheit und Gesundheit, Berlin 1956.

4. Ὁ καθηγητὴς C. Jung, L'homme à la découverte de son âme, Genève 1943, θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀνεκάλυψις τῆς «ψυχῆς» διὰ τὴν ψυχολογίαν ἐνέχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα, οἷαν ἡ διάσπασις τοῦ ἀτόμου διὰ τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην.

5. Λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ σχετικαὶ προσπάθειαι ἰδίᾳ εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ δὴ καὶ ἀπὸ δύο ὀργανισμοῦ, τὸ Council for Clinical Training Inc. καὶ τὸ Institut of Pastorale Inc. Ἐξ αὐτῶν τὸ μὲν πρῶτον διαθέτει 79 κέντρα ἐξασκήσεως καὶ ἔχει 39 Θεολογικὰς Σχολὰς Σεμινάρια, τὸ δὲ δεύτερον προσφέρει κλινικὴν ἐξάσκησιν εἰς 29 γενικὰ νοσοκομεία, εἰς 27 ψυχιατρεῖα, εἰς τρία ἀναμορφωτήρια κλπ. Παρόμοιαι προσπάθειαι καταβάλλονται καὶ εἰς Δυτ. Γερμανίαν κ.ά.

συμπάραστασις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον δύναται νὰ ἀποβῇ πολυτιμοτάτη καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀναντικατάστατος, διότι αὕτη ἔχει ὡς ὑψίστην ἀποστολὴν τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἀνακαινίσεως καὶ μεταμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ, ἐπιτυγχανομένης οὕτω τῆς ἐναρμονίσεως τῶν διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος διαταραχθεισῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅθεν ἡ ἀξιοποίησις τοῦ παραγόντος τούτου ὑπὲρ τοῦ ἀρρώστου ἀνθρώπου ἀνταποκρίνεται εἰς ἐπιτακτικὸν αἶτημα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς".

2. Ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ ἱατρικὴ Ἐπιστήμη. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ καὶ τὴν Πλατωνικὴν, καθ' ἣν τὸ σῶμα εἶναι τὸ «δεσμωτήριον» καὶ τὸ «μνήμα» τῆς ψυχῆς καὶ συνεπῶς ἀνασταλτικὸς παράγων εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, προσέδωκεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὑψίστην τιμὴν θεωροῦσα αὐτὸ ναὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Συνέπεια τῆς τοιαύτης ἀξιολογήσεως τοῦ σώματος ἦτο ἡ ἰδιαιτέρα τιμὴ μεθ' ἧς περιέβαλεν ἡ Ἐκκλησία τὸ ἱατρικὸν λειτουργήμα καὶ τοὺς ἱατροὺς, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ἐντολὴν: «τίμα ἱατρον... καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισε Κύριος.. καὶ αὐτὸς ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ»⁷. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, διεπομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἀπολύτου ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀνθρώπους, ἤτο καὶ ἴδρυμα ἱατρικῆς περιθάλψεως, τὴν ὁποίαν παρεῖχε διὰ τῶν ἱατρῶν αὐτῆς, οἵτινες πολλάκις ἦσαν κληρικοί. Ὡς ἀναφέρει ὁ Holzner εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του περὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν τῶν ἱατρῶν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (τῶν Κατακομβῶν), ἔδιδεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὸ νὰ εὐρίσκεται ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη εἰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν. Μιὰ ἑλληνικὴ ἐπιγραφή τοῦ β' αἰῶνος ὀνομάζει τὸν Διονύσιον ἱατρον καὶ πρεσβύτερον⁸. Εἰς τὸν ἱατρον διαβλέπει ἡ Ἐκκλησία τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπον τοῦ πνεύματος

6. Ἡ ἀξιοποίησις αὕτη καθίσταται ἔτι ἐπιτακτικωτέρα ἐκ τῆς παρεμβολῆς μεταξὺ τοῦ ἱατροῦ καὶ τοῦ ἀρρώστου τῶν τεχνικῶν καὶ μηχανικῶν μέσων καὶ τῆς τάσεως διαμορφώσεως τῆς ὁμαδικῆς ἱατρικῆς, ἧς κύριον γνώρισμα θὰ εἶναι ἡ ἔλλειψις οὐσιαστικῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ἀρρώστου. Ὡς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς L. P o u a n n e, «Πράγματι μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ἀρρώστου πρέπει νὰ ὑπάρχη ἡ «ἀνθρωπίνη» ἐπικοινωνία, καὶ ἂν αὕτη ἡ ἐπικοινωνία σπάσῃ, εἴτε ἀπὸ τῆς μηχανῆς, εἴτε ἀπ' ἄλλης αἰτίας, δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς ἱατρικὴ. Καὶ ἂν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τεχνικῆς χαθῇ αὕτη ἡ δυνατότης τῆς ἐπαφῆς τότε θὰ μπορούμε νὰ μιᾶμε γιὰ ὅ,τι ἄλλο θέμα ἀλλ' ὄχι γιὰ ἱατρικὴ» Ἀκτῖνες 1961, σελ. 342.

7. Σοφία Σεράχ, κεφ. λη', 1-6.

8. Josef Holzner, Paulus (Παῦλος), μτφρ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη, ἐκδ. β'. Ἀθήναι 1950, σελ. 534-535· πρβλ. καὶ τὴν μελέτην τοῦ A d. H a r n a c k, Medizinisches aus der ältesten Kirchengeschichte, Texte und Untersuchungen VIII, 4.

τῆς ἀγάπης, εἶναι δὲ λίαν χαρακτηριστικὸν ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χριστιανῶν ἱατρῶν εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς τιτλοφορεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁπ. Παύλου «ἀγαπητός».

3. Ὁ Μ. Βασίλειος ὡς «ἱατρός» καὶ δημιουργὸς τοῦ πρώτου δημοσίου νοσοκομειακοῦ συγκροτήματος. Ὁ ἐπιφανέστερος ἐνσαρκωτῆς καὶ ἐκπρόσωπος τῆς ἐν προκειμένῳ παραδόσεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ὑπῆρξε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀναμφισβητήτως ὁ Μ. Βασίλειος, μία τῶν σπουδαιότερων προσωπικοτήτων τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου, τοῦ ὁποίου ἡ βαθυτάτη ἀγιότης καὶ πνευματικότης συνυφαίνεται μετὰ καταπληκτικῆς εὐρύτητος γνώσεων, περιλαμβανουσῶν τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν τότε ἐπιστημῶν καὶ δὴ καὶ τῆς ἱατρικῆς⁹, τὴν ὁποίαν οὐ μόνον ἐσπούδασεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ προσέδωκεν αὐτῇ ἕξοχον πνευματικὸν βάθος διὰ τῆς συσχετίσεώς της πρὸς τὸ ἐν γένει ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκφρασις καὶ καρπὸς τῆς σχετικῆς δραστηριότητος τοῦ Μ. Βασιλείου ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ νοσοκομειακοῦ συγκροτήματος, τῆς περιφήμου «Βασιλειάδος», ἐν ᾧ ἐπετεύχθη καθ' ὑπέροχον τρόπον ἡ πραγμάτωσις τοῦ ιδεώδους τῆς οὕτω λεγομένης σήμερον ψυχοσωματικῆς ἱατρικῆς ἢ ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος ἢ ἀνθρωπιστικῆς ἱατρικῆς, ἣτις ἀντιμετωπίζει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν νόσον ἐξ ἐπόψεως σωματικῆς καὶ πνευματικῆς καὶ ἐξ ἐπόψεως τῶν σχέσεών του μετὰ τὸν Θεόν, προσδίδουσα οὕτως εἰς τὸν ἱατρὸν ἰδιάζουσαν καὶ ἀληθῶς θεῖαν ἀποστολήν¹⁰. Ὁ Μ. Βασίλειος, συνθέτων εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸ πρότυπον ἱατροῦ καὶ ποιμένου, ἐπεδείξατο ἀφοσίωσιν, ἐξικνουμένην μέχρις αὐτοθυσίας πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀπὸ ποικίλων νόσων καὶ δὴ καὶ πρὸς τοὺς λεπρούς, οὓς κατὰ προτίμησιν διηκόνει καὶ προσωπικῶς, περιέβαλλε δὲ δι' ἀπειριορίστου ἀγάπης τοὺς ἀσθενεῖς, ἦν ἐν προκειμένῳ αὐτός, ὁ τὸσον συγκρατημένος καὶ αὐστηρὸς ποιμὴν, ἐξεδήλου καὶ δι' ἀδελφικῶν ἀσπασμῶν. Ἡ θεραπεία τῆς σωματικῆς ἀσθενείας συνωδεύετο καὶ ἀπὸ τῆς προσπαθείας πρὸς ἀναγέννησιν ἐν Χριστῷ καὶ ἀνακαίνισιν τοῦ ὅλου νοσοῦντος ἀθρώπου. Κατὰ δὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ Βασιλειὰς δὲν ὑψώθη μόνον ὡς ὑπέροχος προσφορά τῆς κοινωνίας τῆς Χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τ.ἔ. τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἄρρωστον

9. Πρβλ. Β α σ. Κέ κ η, Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ἡ ἱατρική, ἐν τῷ περιοδικῷ Ἁκτίνες 1959, σελ. 13-17.

10. Πρβλ. Α. Lindbom, Ἡ ἱατρικὴ τῆς προσωπικότητος ἐνώπιον τῆς συγχρόνου ἱατρικῆς, ἐν Ἁκτίνες 1950, σελ. 341. «Ἡ ἱατρικὴ αὕτη διαπνέεται ἀπὸ θεραπευτικῶν πνεύμα ἀρετῶν σπάνιων, ὅπως φρονεῖ ὁ Α. Madet καὶ ἡμεῖς, ἱατροὶ συνήθεις, ἀσθανόμεθα τοὺς ἑαυτοῦς μας ἀνικάνους διὰ μίαν ἔμπρακτον ἐφαρμογήν, ἡ ὁποία κατ' ἀνάγκην ἀποτελεῖ μίγμα ἱατροῦ καὶ ἱερέως». Περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς ἱατρικῆς τῆς προσωπικότητος πρβλ. Tournier.

11. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ του εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.

ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἀπετέλεσε τὸ πρότυπον καὶ τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς ἐξόχου προσπαθείας ἐκκλησιαστικῆς προνοίας ὑπὲρ τῶν πασχόντων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ πλήρης ἐκθεσις τῶν ἰατρικῶν ἀπόψεων τοῦ Μ. Βασιλείου τῶν ἐγκατεσπαρμένων εἰς τὰ περισωθέντα ἔργα αὐτοῦ διαφεύγει βεβαίως τοῦ περιωρισμένου σκοποῦ τοῦ παρόντος ἄρθρου, δι' οὗ ἐπιχειρεῖται ἡ ἀνάπτυξις τῆς πρωτοτύπου πως θεωρίας τοῦ Μ. Βασιλείου, καθ' ἣν ἡ ἰατρικὴ τοῦ σώματος εἶναι τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας. Πρὸς κατανόησιν τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δι' ὀλίγων ἐκθεσις τῆς περὶ ἀνθρώπου, ὡς ἐνιαίου ψυχοσωματικοῦ ὀργανισμοῦ, διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ ἀρχικοῦ αἰτίου τῶν ψυχοσωματικῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς ἐν γένει σχέσεως τῆς ἰατρικῆς τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἰατρικὴν τῆς ψυχῆς.

4. Ἐνότης ψυχοσωματικῆ. Ὁ Μ. Βασίλειος, ἀναπτύσσων τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας περὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τονίζει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι «σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος»¹². Ἡ ἔρευνα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τοῦ μόνου «θεοπλάστου»¹³ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, ἀρκεῖ, ἵνα δι' αὐτοῦ ὡς μικροκόσμου τινὸς ἀναχθῆ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀπειρον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἥτις καὶ μόνον ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ τὸ καταπλήσσον διὰ τὴν τελειότητα τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπινου σώμα. «Ἐὰν γὰρ προσέχης σεαυτῷ, οὐδὲν δεήσει ἐκ τῆς τῶν ὄλων κατασκευῆς τὸν Δημιουργὸν ἐξιχνεύειν, ἀλλ' ἐν σεαυτῷ, οἶονεὶ μικρῷ τινι διακόσμῳ τὴν μεγάλην κατόψει τοῦ κτίσαντός σε σοφίαν»¹⁴. Παρὰ τὸν θαυμασμόν του ὅμως πρὸς τὴν ἀριστουργηματικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ψυχὴ καὶ σῶμα ἀποτελοῦν τὸν ἄνθρωπον, ὁ Μ. Βασίλειος ποιεῖται ἀξιολόγησιν μεταξὺ αὐτῶν, δεδομένου ὅτι τὸ οὐσιῶδες συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ψυχὴ, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, διὸ καὶ ἀποδίδων τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ψυχὴν χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς τὸν ἡγεμόνα νοῦν ἢ τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου¹⁵.

5. Τὸ ἀρχικὸν αἶτιον τῆς νοσηρότητος τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ.

Ἡ ἀρρώστεια εἶναι μορφή τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, συνέπεια τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἡ βαθυτάτη οὐσία τοῦ ὁποίου συνίσταται εἰς ἄρνησιν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ θείας τάξεως καὶ τῆς ὑπερτάτης αὐθεντίας τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ προσβολὴν κατ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ὑπὸ

12. Μ. Βασιλείου, Εἰς Ἡσ. 13. Πατρολογία Migne 30, 140.

13. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῷ»... 31, 212B.

14. Αὐτόθι, 213D-216A.

15. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους πῶς ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, Πατρολογία Migne τ, 31, 588A.

τοῦ Θεοῦ θεθείσης ἱεραρχίας τῶν ἀξιῶν, με ἀποτελεσμα τὴν διατάραξιν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀρμονίας ἐν γένει καὶ δὴ καὶ εἰς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀκριβῶς δὲ ἡ στέρσις αὕτη τῆς μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ κοινωνίας ὠδήγησεν εἰς τὸν διχασμὸν καὶ τὴν διάσπασιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τὴν διατάραξιν τῶν ἐν γένει ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς λέγει ὁ Μ. Βασίλειος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀμαρτίας ὁ ἄνθρωπος «τοῖς ποικίλοις καὶ πολυτρόποις ἀρρωστίμασιν ἐκακώθη»¹⁶. Ὅθεν καὶ ἡ ἱατρικὴ κατέστη ἀναγκαία μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου, διότι «εἰ ἐν ἀπαθείᾳ ἤμεν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἱατρικῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρήζομεν»¹⁷. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὑποστᾶσα καὶ αὕτη οὐσιώδη διάβρωσιν ἐκ τῆς ἀμαρτίας, συνεζεύχθη «ὀδυνηρᾷ σαρκὶ εἰς φθορὰν καταδεδικασμένη καὶ διὰ τοῦτο τοῖς πάθεσι τούτοις ὑποβληθείση»¹⁸. Ἡ σύνδεσις αὕτη συνεπάγεται, ὡς εἰκόσ, καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασιν τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ἐξικνεῖται μέχρι καὶ τῶν ἐσχάτων αὐτῶν κινήσεων, ὅπερ καὶ ἐπιβάλλει τὴν καθολικὴν καὶ ἐνιαίαν θεώρησιν τοῦ νοσοῦντος ἀνθρώπου¹⁹.

Τὸ ὅλον δηλαδὴ πρόβλημα τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου ἐνέχει κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον οὐσιωδῶς καὶ μεταφυσικὸν χαρακτῆρα²⁰, ὅστις εὐρίσκει τὴν ριζικὴν αὐτοῦ ἀναφορὰν εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, ἔχουσιν κατ' ἐξοχὴν ἀπολυτρωτικὸν σκοπὸν, δεδομένου ὅτι οὗτος «τὰς ἀσθενείας ἡμῶν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθη, ἵνα τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν»²¹. Ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ σχετικῶς ὁ Μ. Βασίλειος, ἡ οὐσία τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου συνίσταται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κοινωνίας τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτῆς τῆς ἀρμονίας καὶ ἐνότητος τῆς διαταραχθείσης καὶ διασπασθείσης ψυχοσωματικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου. «Τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ. Καθάπερ τις ἄριστος ἰατρὸς σῶμα κατὰ πολλὰ μέρη διαιρεθὲν φαρμάκοις σωτηρίοις ἀνασυνδέων»²². Τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ

16. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» 31,344B.

17. Μ. Βασιλείου, «Ὅροι κατὰ Πλάτος, νε' 31, 1044 CD.

18. Αὐτόθι, 1045.

19. Ἡβλ. Μ. Βασιλείου, εἰς τὸ «Ἐπρόσχε σεαυτῶν», 31, 216AB.

20. Καὶ ἡ σύγχρονος ψυχολογία τοῦ Βάθους διὰ κορυφαίου ἐκπροσώπου τῆς τοῦ Καθηγητοῦ C. Jung, Die Beziehungen der Psychotherapie zur Seelsorge, Zürich 1933 ὁμολογεῖ ὅτι ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει τὸ πρόβλημα τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπισκέπτονται τὸν ψυχίατρον μετὰ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας των εἶναι θρησκευτικῆς φύσεως. «Sind die Probleme fast aller Menschen über 35 Jahre, die den Psychiater aufsuchen letztlich religiöser Natur» ἐν «Die Weltwoche» No 1116, σελ. 7 Seelerarzt und Gottesglaube.

21. Μ. Βασιλείου, «Ὅροι κατὰ Πλάτος, ιζ' 31, 964 B.

22. Μ. Βασιλείου, Ἀσκητικαὶ Διατάξεις, κεφ. ιη' 31, 1385 A.

ὕψιστου ἱατροῦ τῶν ψυχῶν, συνεχίζουσι οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες δέον κατ' ἐπιστήμην νὰ θεραπεύουσι τὰς ἀσθενείας τῆς ψυχῆς, διὸ καὶ ὁ Μ. Βασίλειος χαρακτηρίζει τοὺς ποιμένας ὡς ἱατροὺς τῶν ψυχῶν, τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον ὡς ψυχικῶς ἀσθενῆ, τὴν ἁμαρτίαν ὡς ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς, τὴν δὲ ἐξ αὐτῆς κάθαρσιν ὡς ἴασιν ἢ θεραπείαν²³.

6. Σχέσις τῆς ἱατρικῆς τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἱατρικὴν τῆς ψυχῆς. Μεταξὺ τῆς ἱατρικῆς τοῦ σώματος καὶ τῆς ἱατρικῆς τῆς ψυχῆς ὁ Μ. Βασίλειος διαβλέπει παράλληλον πορείαν καὶ ὁμοιότητα εἰς τὰς μεθόδους. Καὶ ἐξάγει μὲν ὁ Μ. Βασίλειος τὴν σπουδαιότητα τῆς ἱατρικῆς τοῦ σώματος, τονίζων ὅτι ἡ ἀσκησις αὐτῆς προϋποθέτει ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, κτωμένην διὰ μακροχρονίου σπουδῆς καὶ ἀσκήσεως καὶ μαθητείας παρὰ τοῖς εἰδικοῖς, θεωρεῖ ἐν τούτοις, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ποιμένου, ὡς ἱατροῦ τῶν ψυχῶν, εἶναι πολὺ δυσχερέστερον λόγῳ καὶ τοῦ πολυπλόκου τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ τοῦ ἀδήλου καὶ ἀφανοῦς αὐτῶν· διὸ καὶ ἀπαιτεῖται ἀνάλογος προετοιμασία καὶ προπαρασκευή· «Εἰ γὰρ ἐπὶ τῆς σωμάτων θεραπείας οὔτε σιδήρῳ παντός ἐστι χρῆσασθαι, ἀλλὰ τοῦ τέχνην ἀνειληφότος καὶ χρόνῳ μακρῷ καὶ πείρᾳ, καὶ μελέτῃ τῶν ἔργων καὶ διδασκαλίᾳ τῶν ἐπιστημόνων· τίνα ἔχει λόγον τῇ διὰ τοῦ λόγου θεραπείᾳ τοὺς τυχόντας ἐπιτηδᾶν. ἐν ᾧ καὶ τὸ μικρότατον παροφθὲν μεγίστην φέρει τὴν ζημίαν»²⁴. Διὸ καὶ συνιστᾷ, ὅπως οἱ ποιμένες ὡς ἱατροὶ τῶν ψυχῶν «κατ' ἐπιστήμην τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας θεραπεύουσι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς»²⁴, δεδομένου μάλιστα ὅτι «ἐὰν ἐκάστῳ πράγματι ἐπιστήμης καὶ ἐμπειρίας χρεῖα πολλῶ πλέον ἐν τοῖς τοιοῦτοις»²⁵· τὸ περιεχόμενον τούτων λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς προσδιορίζει ὁ ἐπιστήμιος φίλος τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἰσάξιός αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὡς «τέχνη τις τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν, ἄνθρωπὸν ἄγειν, τὸ πολυτροπώτατον ζῶον καὶ ποικιλώτατον»²⁷. Λόγῳ ἀκριβῶς τῶν μεγάλων δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἐμφανίζει τὸ ἔργον τῆς θεραπείας τῶν ψυχῶν, ἐπιβάλλεται κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν ἐπαϊόντων, διότι «ἀκολουθοτέρα καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἢ διάσκεψις τῶν ζητουμένων γενήσεται»²⁸. Ἔχων δὲ οὗτος ὡς ἀξίωμα τὸ «μετὰ βουλής πάντα ποιεῖ»²⁹ εἶναι ὁ κύριος εἰσηγητῆς τῆς συγκροτήσεως καθ' ὠρισμένας χρονικὰς περιόδους συνεδριῶν τῶν ποιμέ-

23. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Χριστοκεντρικὴ ποιμαντικὴ ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου, Ἀθήναι 1962.

24. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατὰ πλάτος, με' 31, 1033 AB.

25. Μ. Βασιλείου, Ἀρχὴ τῶν ἡθικῶν, ἔρος π' 31, 865 BC.

26. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατὰ πλάτος, μ' 31, 1040 A.

27. Γρηγόριου τοῦ Θεολόγου, Πατρολογία Migne 35, 425.

28. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατὰ πλάτος, μθ' 31, 1037 D.

29. Αὐτόθι, κατ' 31, 988 A.

νων πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων καὶ μελέτην τῶν πολυπλοκωτέρων περιπτώσεων ψυχικῶν ἀσθενειῶν.

Εἰς τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ ἔργον δέον ὁ ποιμὴν ὡς ἰατρός τῶν ψυχῶν, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς στενῆς συναφείας καὶ ἀλληλεπιδράσεως τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του καὶ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ κανόνας, οἵτινες διέπουν τὴν ἰατρικὴν τοῦ σώματος, ἥτις κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἶναι, ὡς εἶπομεν, τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας. Ὑπὸ τὴν αὐτονόητον βεβαίως προϋπόθεσιν ὅτι ὁ ποιμὴν θὰ ἔχη πάντοτε ὑπ' ὄψει τὴν οὐσιώδη διαφορὰν τοῦ ἀντικειμένου ἐφ' οὗ ἐκάστη ἀσκεῖ τὴν δραστηριότητά της, δεδομένου ὅτι ὡς ὁ ἴδιος ὁ Μ. Βασίλειος χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ: «Οὔτε γὰρ τέχνην ἢ ἐπιστήμην ἀκριβῶσαι δυνατόν, ἄλλοτε ἐπ' ἄλλων μεταβαίνοντα· μήτε μὴν μιᾶς περιγινέσθαι, μὴ τὰ οἰκεῖα τοῦ τέλους γνωρίσαντα. Δεῖ γὰρ ἀκολούθους εἶναι τῷ σκοπῷ τὰς πράξεις, ὡς οὐδενὸς τῶν κατὰ λόγον διὰ τῶν ἀνοικείων κατορθουμένου»³¹. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην θὰ ἡδυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μ. Βασιλείου εἰς τὰς ἀκολούθους κυρίως περιπτώσεις τὴν ἰατρικὴν τοῦ σώματος ὡς τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας.

7. Τὸ ἰασιμον τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν ἔνδειξις τοῦ ἰασιμου καὶ τῶν ψυχικῶν. Προϋπόθεσις πάσης θεραπευτικῆς προσπάθειας εἶναι ἡ πεποίθησις περὶ τοῦ δυνατοῦ αὐτῆς. Ἐν πρώτοις ὁ Μ. Βασίλειος διαβλέπει τὴν αὐτὴν σπουδαίαν ἔμφυτον τάσιν, τὴν ἔχουσαν ἀποφασιστικὴν σημασίαν διὰ τὸ ἔργον τοῦ τε ἰατροῦ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὴν φυσικὴν δηλονότι ἀποστροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, τόσον κατὰ τοῦ φυσικοῦ κακοῦ, τῆς νόσου τοῦ σώματος ἐν προκειμένῳ, ὅσον καὶ κατὰ τοῦ ἠθικοῦ κακοῦ, ἥτις, ὡς ἐλέχθη, συνιστᾷ τὴν ψυχικὴν ἀσθένειαν· «Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἡμᾶς λόγος διδάσκει τὴν νόσον μισεῖν, ἀλλ' αὐτόματον ἔχομεν τὴν πρὸς τὰ λυποῦντα διαβολὴν· οὕτω καὶ τῇ ψυχῇ ἔστι τις ἀδίδακτος ἐκκλησις τοῦ κακοῦ. Κακὸν δὲ πᾶν ἀρρωστία τῆς ψυχῆς»³¹. Ἀντιστρόφως δὲ φύσει ὁ ἄνθρωπος ἐπιδιώκει τὴν τε σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ὑγείαν, «ἢ δὲ ἀρετὴ λόγον ὑγείας ἐπέχει. Καλῶς ὠρίσαντό τινες ὑγείαν εἶναι τὴν εὐστάθειαν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν. Ὁ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐεξίας εἰπὼν οὐχ ἀμάρτησει τοῦ πρόποντος»³². Τὸ δὲ γεγονός τοῦ ἰασιμου τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν ἐνισχύει κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς δυνατότητος θεραπείας καὶ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν· «Καὶ αὕτη δὲ ἡ τῆς σαρκὸς ἀπὸ ἀρρω-

30. Αὐτόθι, ε' 31, 920 Β.

31. Μ. Βασίλειου, Ὁμιλ. εἰς Α' Ψαλμ. Migne 29, 196.

32. Μ. Βασίλειου, Ὁμιλ. Θ' εἰς τὴν ἐξαήμερον § 1 τ, 29, 196 C.

στίας πρὸς εὐεξίαν μεταβολὴ παραμυθία γινέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς τῆς ψυχῆς ὡς οὐ δυναμένης... πρὸς τὴν οἰκείαν ὀλοκληρίαν ἐπανελθεῖν»³³.

8. Ψυχοσωματικὴ ἱατρικὴ ἢ ἡ θεώρησις τῆς νόσου ἐν ἀπολύτῳ συνδέσει πρὸς τὸν ἄρρωστον ἄνθρωπον. Ὁ Μ. Βασιλείος ἐξαίρει ὅλους ἰδιαίτερος τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τῆς συνδέσεως τῆς νόσου πρὸς τὸ συγκεκριμένον νοσοῦν πρόσωπον³⁴, δεδομένου ὅτι ὡς εὐστόχως παρατηρήθη δὲν ὑπάρχουν νοσήματα ἀλλὰ μόνον ἄρρωστοι. Κάθε νόσημα ἀποτελεῖ ἐν ἐφ' ἅπαξ συμβαῖνον περιστατικόν, τὸ ὅποιον καθὼς εἰσέρχεται εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ ἐπανερχεται προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ πεπωμένον τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου³⁵. Οὕτω δὲ ἕκαστον ἄτομον ἐμφανίζει ἰδιαίτερον τρόπον ἐκδηλώσεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς νόσου, ἥτις παρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ ἰδιαίτερας δι' ἕκαστον θεραπείας. Ὁ πάσχων καὶ ἡ ἀρρώστεια τοῦ ἀποτελοῦν τι τὸ ἐνιαῖον³⁶. Συνεπῶς αἱ σχέσεις ἀρρώστου καὶ ἱατροῦ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης συνιστοῦν τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον πάσης θεραπευτικῆς. Πόσον βαθέως ἐρριζωμένη εἶναι ἡ πεποίθησις αὕτη εἰς τὴν ἱατρικὴν συνείδησιν ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἱατρικῆς ὡς τῆς «συναντήσεως μιᾶς ἐμπιστοσύνης μὲ μίαν συνείδησιν» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Portes, τοῦ ἱδρυτοῦ ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ «ιατρικοῦ κώδικος».

Ὁ Μ. Βασιλείος διδάσκει, ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀρρώστου ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ, τόσον κατὰ τὸ στάδιον τῆς διαγνώσεως, ὅσον καὶ τῆς θεραπείας εἶναι ὄρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱατροῦ τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Μοναδικὸς ὁμοῦς τρόπος κατακτήσεως τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι ἡ ἀληθῆς καὶ εἰλικρινῆς ἀγάπη πρὸς αὐτόν, διότι, ὡς ἐπιγραμματικῶς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασιλείος, «θεραπεία ἀμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντος κατορθοῦται»³⁷. Εἰδικώτερον ἡ ἀγάπη αὕτη δέον νὰ ἐξικινῆται μέχρι πλήρους ψυχικῆς κοινωνίας τοῦ θεράποντος ἱατροῦ τῶν ψυχῶν μετὰ τοῦ πάσχοντος κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου· «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ, τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»³⁸. Ὁ ἄξιος ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθῶν ἐπὶ τὰ ἔχη τοῦ Ἀρχιποίμενος Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐθυσίασε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων, δύναται νὰ διαβεβαιώσῃ τοὺς ὑπ' αὐτῶν θεραπευομένους· «Ἄλλ' ἐγενήθημεν

33. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατὰ πλάτος, νε' 31, 1044 C.

34. Κων. Μουρατίδου, ἐνθ' ἄν., σελ. 68 ἐξ.

35. R. Siebeck, Τὰ ὄρια τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν ἱατρικὴν, Ἄκτινες 1950, σελ. 62.

36. Α. Jores, ἐνθ' ἄν., σελ. 434.

37. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατὰ πλάτος ζ' 31, 929 A.

38. Μ. Βασιλείου, "Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν 31, 1289 C.

ἦπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἰμειρόμενοι ὑμῶν εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς»³⁹. Διὰ τῆς ἐνεργοῦ ταύτης ἀγάπης δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ παρὰ τῷ ψυχικῶς ἀσθενεῖ τοιαύτη διάθεσις ἔναντι τοῦ θεράποντος ποιμένος, οἷα ἡ «πρεπούση υἱῷ ἀρρώστῳ καὶ ἀγωνιῶντι περὶ τοῦ ζῆν παρὰ πατρός καὶ ἱατροῦ θεραπευομένου, κὰν πικρὸς καὶ ἐπώδυνος ἦ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας, ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἀγάπης καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς ἰάσεως»⁴⁰.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης ἐκδηλοῦνται ἡ ἐμπρέπουσα ἐκτίμησις καὶ σεβασμὸς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πάσχοντος, τοῦθ' ὅπερ συνιστᾷ τὴν οὐσίαν τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἱατρικῆς.

9. Ἡ ἱατρικὴ τοῦ σώματος τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας καὶ κατὰ τὸ στάδιον τῆς διαγνώσεως τῆς νόσου. Ὅπως διὰ τὴν ἱατρικὴν τοῦ σώματος ἡ ὀρθὴ καὶ ἀκριβὴς διάγνωσις τῆς νόσου εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ὀρθῆς θεραπείας αὐτῆς οὕτω καὶ διὰ τὴν ἱατρικὴν τῆς ψυχῆς, διότι ὡς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος «διὰ τῆς τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον κκαθίσταται τὸν κρόπτειν τῆς θεραπείας»⁴¹. Ὅπως δὲ διὰ τὴν ὀρθὴν καὶ πλήρη διάγνωσιν τῶν ἀσθενειῶν τοῦ σώματος ἀπαιτεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κλινικὴ ἐξέτασις τοῦ σώματος τοῦ ἀσθενοῦς, οὕτω καὶ πολλῶ μᾶλλον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ὀρθὴν διάγνωσιν τῶν ἀσθενειῶν τῆς ψυχῆς ἡ περιγραφὴ τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς του καταστάσεως ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀσθενοῦς, δεδομένου ὅτι τὸ ἔργον τῆς ἀκριβοῦς διαγνώσεως τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν, δυσχερὲς καθ' ἑαυτό, καθίσταται ἔτι δυσχερέστερον ἐκ τῆς ἀδυναμίας ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ περιεχομένου τῆς ψυχῆς, διαγιγνωσκομένης κυρίως διὰ τῶν ἐκδηλώσεων καὶ τῶν ἐν γένει ἐξωτερικεύσεων αὐτῆς⁴². Συνεπῶς εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπίτευξις τῆς συνεργασίας τοῦ ψυχικῶς ἀσθενοῦς ὑπὸ τοῦ ποιμένου πρὸς ἐπίτευξιν ὀρθῆς διαγνώσεως τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Ὡς σημειοῖ ὁ Μ. Βασίλειος «ἡ ἐξαγόρευσις τῶν ἀμαρτημάτων τοῦτον ἔχει τὸν λόγον, ὃν ἔχει ἡ ἐπίδειξις τῶν σωματικῶν παθῶν»⁴³. Πρὸς εὐχερεστέραν ἐπίτευξιν τῆς συνεργασίας τοῦ ψυχικῶς ἀσθενοῦς δέον ὁ ποιμὴν νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀσθενοῦς αὐτοδιάγνωσις εἶναι δυσχερεστάτη, ἀναφερόμενος δὲ ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὴν ἱατρικὴν τοῦ σώματος ἀντλεῖ ἐξ αὐτῆς τὸ ἐπιχείρημα, ὅπως πείσῃ τὸν ψυχικῶς ἀσθενῆ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν αὐτὴν ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν

39. Αὐτόθι, 31, 984C/985 Α.

40. Αὐτόθι, "Ὅροι κατὰ πλάτος 31, 988 Α.

41. Αὐτόθι, 31, 1036 Α.

42. Α' Κορ. 2, 11: «τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ».

43. Μ. Β α σ ι λ ε ῖ ο υ, "Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σσηθ' 31, 1236 Α.

ἐπίτευξιν τῆς ὀρθῆς διαγνώσεως εἰς τὸν ποιμένα, ὅπως καὶ οἱ νοσοῦντες κατὰ τὸ σῶμα ἐμπιστεύονται εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τοῦ ἱατροῦ ἔστω καὶ ἐὰν δὲν συναισθάνονται οἱ ἴδιοι τὴν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ διαπιστωθεῖσαν νόσον. Οὕτως ὁ Μ. Βασίλειος γράφει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά: «οὐ πάντα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς φανερά ἐστι τοῖς πᾶσιν, οὔτε αὐτῷ τῷ πάσχοντι, ὡς οὐδὲ τὰ τοῦ σώματος. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ σώματος οἱ ἐπιστήμονες σημεῖα ἔχουν εἰ τινα τῶν κεκρυμμένων παθῶν καὶ φευγόντων τὴν αἴσθησιν τοῦ πάσχοντος οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς...»⁴⁴. Ὁ ποιμὴν ἐπιτυχῶν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον τὴν συνεργασίαν τοῦ ποιμαινομένου δέον μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ προϋποτιθεμένου ὅτι ἔχει τὴν «δύναμιν μετ' ἐπιστήμης εἰπεῖν καὶ ἀκούσαι»⁴⁵ νὰ ἐπιτύχη τὴν ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς πλήρη ἀποκάλυψιν τῆς ψυχικῆς του καταστάσεως. Ἰδιαιτέρως ἐπιστάται ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῶν καταστρεπτικῶν συνεπειῶν τῆς μὴ εἰλικρινοῦς καὶ πλήρους ἀποκαλύψεως εἰς τὸν ποιμένα τῶν ἐσωτερικῶν νοσηρῶν κινήσεων τῆς ψυχῆς κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ συμβαίνοντα καὶ εἰς τὰς σωματικὰς νόσους: «Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα νόσος ὑπουλόδ ἐστιν ἐν τῇ ψυχῇ. Ὡς οὖν οὐκ ἂν εἴποιμεν εὐεργέτην τὸν ἐγκατακλείοντα τῷ σώματι τὰ δλέθρια, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν διὰ ὀδύνης καὶ ἀμύξεως εἰς τὸ φανερόν ἐλκοντας, ὥστε ἢ διὰ ἐμέτου ἀπορροῖσθαι τὸ βλέπτον, ἢ καθόλου διὰ τῆς τοῦ πάθους φανερώσεως εὐγνωστον ὑπάρξει τὸν κρόπτειν τῆς θεραπείας»⁴⁶. Καὶ διὰ τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων ἀποδεικνύεται ὁ Μ. Βασίλειος βαθύτατος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ κάτοχος βασικῶν γνωρισμάτων τῆς οὕτω λεγομένης σήμερον ψυχολογίας τοῦ βάθους. Οὕτω ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἀσθενειῶν γνωστῶν εἰς τὸν ἀσθενοῦντα καὶ εὐρισκομένων ὑπὸ τὸν ἑλεγχον τῆς συνειδήσεως καὶ ἀσθενειῶν «ἀκ ο υ σ ῖ ω ν» καὶ «λ α ν θ α ν ο υ σ ῶ ν», ὧν δὲν ἔχει γνῶσιν ὁ ἀσθενῶν, διότι εἶναι ἀπωθημένα εἰς τὸ ὑποσυνείδητον. Οὕτως εἰς τὴν ἐρώτησιν: «Ἐὰν δὲ εἴπη (δηλ. ὁ ἀσθενής), ὅτι οὐ καταγινώσκει μου τὸ συνειδός», ἀπαντᾷ ὅτι «τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν συμβαίνει. Πολλὰ γὰρ ἐστι πάθη, ὧν οὐκ ἐπαισθάνονται οἱ ἀσθενοῦντες. Τῇ μέντοι γε τῶν ἱατρῶν σημειῶσει πιστεύουσι μᾶλλον, ἢ τῇ ἑαυτῶν ἀναισθησίᾳ προσέχουσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, τοῦτέστιν, ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων, κὰν ἑαυτοῦ τις μὴ καταγινώσκη, μὴ ἐπαισθανόμενος τοῦ ἀμαρτήματος, πιστεύειν μέντοιγε ὀφείλει τοῖς δυναμένοις πλέον ἰδεῖν ἐκείνου»⁴⁷. Οὐ μόνον δὲ τὸ ἀγνωστον χαρακτηρίζει ὠριμένας ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκούσιον, ὅτι δηλ. δὲν εὐρίσκονται ὑπὸ τὸν ἑλεγ-

44. Αὐτόθι, 1101 BC.

45. Αὐτόθι, 996 C.

46. Αὐτόθι, 1036A.

47. Αὐτόθι, 1296 AB.

χον τῆς συνειδήσεως. Οὕτως ὁ Μ. Βασίλειος, τονίζει ὅτι «ὁ ἄκων ἐλκόμενος ὑπὸ ἁμαρτίας, ἢ ἐκὼν δουλεύων, ἀγεται λοιπὸν ὑπ' αὐτῆ καὶ εἰς ἃ μὴ θέλει»⁴⁸. Ἐπι δὲ σαφέστερον ἀναπτύσσει τὴν ἀλήθειαν ταύτην εἰς τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὴν 16ην ἐρώτησιν τῶν ἕρων κατ' ἐπιτομήν: «Τὸ δὲ βιάζεσθαι καὶ μὴ δύνασθαι, ἅμα μὲν ἔλεγχος τῆς ἐν τῷ ἄλλω χρόνῳ ἀμελείας ἡμῶν... ἅμα δὲ δείκνυσι τὴν ψυχὴν ὑφ' ἐτέρων παθῶν κυριευομένην, καὶ ὑπ' ἐκείνων, οὐδὲ πρὸς ἃ βούλεται, ἐλευθεριάζειν ἐπιτρεπομένην»⁴⁹. Ἀκριβῶς δὲ ὅπως ἡ ψυχολογία τοῦ βάρους ἀποσκοπεῖ καὶ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ συνειδητὸν τὸ ἀσυνειδητὸν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον νὰ θεραπεύσῃ τὰς νοσηρὰς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ ὁ Μ. Βασίλειος τονίζει, ὅτι ἡ διαπίστωσις τῆς ὑπάρξεως τῶν λανθάνοντων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων τῆς ψυχῆς δύναται νὰ φέρῃ εἰς αἴσθησιν τὴν ψυχὴν καὶ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ἴασιν· «τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο συμβαίνειν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν συγχωρήσαντος, ἐὰν ἄρα δι' ὧν ἀκουσίως πάσχει ἡ ψυχὴ, εἰς αἴσθησιν ἔλθοι τοῦ κρατοῦντος, καὶ γνῶρίσασα ἑαυτὴν ἐν οἷς ἀκουσίως δουλεῖ τῇ ἁμαρτίᾳ ἀνανήψῃ ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος»⁵⁰. Ἐκ τούτων καθίσταται δῆλον, ὅτι εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος ἡ ἀποστολὴ τοῦ ποιμένου πρὸς διάγνωσιν καὶ ἀνακάλυψιν τῶν ἐν τῷ ὑποσυνειδητῷ ἢ ἀσυνειδητῷ ἀπωθημένων ἁμαρτημάτων τοῦ ἀσθενοῦς, ἢ παραμονὴ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπιφέρῃ πλήρη διαταραχὴν τῶν ψυχικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν σωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου.

10. Ἡ θεραπευτικὴ τοῦ σώματος τύπος τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας.

Ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ δέον κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον νὰ προσδιορίζηται, ὡς καὶ ἐν τῇ ἱατρικῇ τοῦ σώματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαγνώσεως τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἰδιαζούσης ψυχοσυνθέσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Συνεπῶς λόγῳ τῆς ἐξατομικεύσεως ταύτης δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ καθορισμὸς ὀρισμένης σταθερᾶς μεθόδου θεραπείας, ἥτις θὰ ἰσχύῃ δι' ὅλους τοὺς πάσχοντας ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσθενείας. Εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν καλεῖται ὁ ποιμὴν νὰ καθορίσῃ καὶ τὴν κατάλληλον μέθοδον θεραπευτικῆς ἀγωγῆς. Παρὰ ταῦτα ὁ Μ. Βασίλειος, διαβλέπων, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ ἱατρικῇ τοῦ σώματος τὸν τύπον τῆς ἱατρικῆς τῆς ψυχῆς καθορίζει ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς γενικωτάτην μέθοδον θεραπευτικῆς ἀγωγῆς τῶν ψυχικῶν νόσων, δυναμένης νὰ προσαρμοσθῇ ἀναλόγως τῶν συγκεκριμένων περιπτώσεων. Ἐπειδὴ τὸ ἐμπαθὲς ἡμῶν σῶμα ποικίλαις βλάβαις, ταῖς τε ἔξωθεν προσπιπτούσαις καὶ ταῖς ἐνδοθεν ἀπὸ τροφῶν συνισταμέναις ὑπόκειται, καὶ πλεονεσμοῖς καὶ ἐλλείψεσι καταπονεῖται, ἡ ἱατρικὴ τέχνη εἰς τὸν τύπον τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας καὶ

48. Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ἕρος κγ' 741 CD.

49. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ιστ' 31, 1093 A.

50. Αὐτόθι 1093 AB

ἀπόθειςιν τοῦ περισσοῦ καὶ τὴν τοῦ λείποντος πρόσθειςιν ὑποτιθεμένη ὑπὸ τοῦ πᾶσαν ἡμῖν τὴν ζωὴν οἰκονομοῦντος Θεοῦ συγκεχώρηται»⁵¹. Κατὰ τὸν αὐτὸν συνεπῶς τρόπον δέον «καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἀποικονομεῖσθαι μὲν τὸ ἀλλότριον, προσλαμβάνειν δὲ τὸ κατὰ φύσιν προσῆκον»⁵². Ἐκ τούτων καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ γενικωτάτη αὕτη θεραπευτικὴ μέθοδος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου συνίσταται, τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἐκρίζωσιν ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν νοσηρῶν τάσεων καὶ ἕξεων, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ ἀγαθῶν τάσεων. «Ἡ γὰρ ἀποχὴ τῶν βλαπτόντων κατὰ τὸν ἰατρικὸν λόγον καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ ἐκλογὴ τῶν χρησίμων, ἢ φυλακὴ τῶν παραγγελμάτων»⁵³.

Ἡ θεραπευτικὴ δηλονότι ἀγωγὴ, συμφώνως καὶ πρὸς τὰ ἰσχύοντα εἰς τὴν ἰατρικὴν τοῦ σώματος, ἐνθα ἡ θεραπεία προϋποθέτει τὴν ἐκρίζωσιν τῶν αἰτίων τῆς νόσου, δέον κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον νὰ ἀρχηται διὰ τῆς ἐκρίζωσης τῶν κακῶν ἕξεων, ἧτις καὶ συνιστᾷ τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς στροφῆς πρὸς τὸ ἀγαθόν. «Ἡμεῖς δὲ κάκεινο λέγομεν, ὅτι ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν, ἢ ἀναχώρησις τῶν κακῶν»⁵⁴. Ἡ προσπάθεια πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ κακοῦ, δέον νὰ εἶναι συνεχῆς καὶ νὰ ἀποσκοπῇ εἰς τὴν πλήρη ἐκρίζωσιν αὐτοῦ. «Εἰ γὰρ τι ἐγκαταλίπης ἑαυτῷ τῶν προὑπαρξάντων ἐν σοὶ παθῶν, εἰς ἀξίην μεταποιήσας τὰ ἐμβεβλημένα ἐν σοὶ ἀγαθὰ ἕξω βληθήσῃ, ὥσπερ τι τῶν ἀχρήστων σκευῶν»⁵⁵. Ἰδιαιτέρως δυσχερὴς καθίσταται ἡ κάθαρσις αὕτη τῆς ψυχῆς ὅταν διὰ πολυχρονίου ἐμμονῆς εἰς τὸ πάθος κατέστη τοῦτο ἕξις εἰς τὸν ἀνθρώπον. «Παλαιωθὲν γὰρ πάθος ψυχῆς καὶ κακοῦ μελέτης χρόνῳ βεβαιωθεῖσα δυσίατός ἐστιν ἢ καὶ ἀνίατος παντελῶς εἰς φύσιν, ὡς τὰ πολλά, τοῦ ἔθους μεθισταμένου»⁵⁶. «Ὅθεν μεγίστην δέον νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν ὁ ποιμὴν, ὥστε «δι' ἐπιπονωτέρας εἰ δέοι ἀγωγῆς ἰώμενος τὸ ἀρρώστημα τῆς ψυχῆς»⁵⁷.

Παραλλήλως πρὸς τὴν προσπάθειαν ἐκρίζωσης τῶν νοσηρῶν ἕξεων τῆς ψυχῆς—δέον νὰ καταβάλληται ἐνδελεχῆς προσπάθεια ὑπὸ τοῦ ποιμένος πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐμφύτων πρὸς τὸ ἀγαθὸν τάσεων τοῦ ἀνθρώπου, δεδομένου ὅτι θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας εἶναι ὅτι «ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον εὐθῆ καὶ ἔκτισεν ἡμᾶς ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς»⁵⁸ καὶ συνεπῶς «διακρι-

51. Ὅροι κατὰ πλάτος νε' 31, 1044 C.

52. Αὐτόθι, 1045 CD.

53. Αὐτόθι 1052 A.

54. Μ. Βασιλείου, Ὅμιλ. εἰς τὸν Α' Ψάλμ. 29, 217 C.

55. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικὸς 31, 632 C.

56. Μ. Βασιλείου, Ὅμιλ. εἰς τὸν Α' Ψάλμ. 29, 224 C. Πρβλ. «Ὅροι κατ' ἐπιτομήν πα' 1140 C «ἐνθα γὰρ διὰ μακροῦ χρόνου βεβαιωθὲν φύσεως ἰσχύον λαμβάνει».

57. Ὅροι κατὰ πλάτος να' 31, 1040 D.

58. Αὐτόθι νε' 31, 1045 D.

τικοί ἔσμεν ἀγαθοῦ καὶ τοῦ χείρονος· ἐκλογὴν τοῦ συμφέροντος καὶ ἀποφυγὴν τοῦ βλαβεροῦ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως δεδιδάγμεθα»⁵⁹.

Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς δέον νὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ κατάλληλα θεραπευτικὰ μέσα καὶ κατὰ τὸν κατάλληλον τρόπον, «ἀδύνατον ἄλλως τὸ ἀκριβές τοῦ ἔργου κατορθωθῆναι μὴ κατὰ τὸ βούλημα τοῦ ἐκδεδωκότος ἐπιτελούμενον»⁶⁰. Ὡς πρὸς τὰ θεραπευτικὰ μέσα ἐκτὸς τῆς κυριωδестаῖτης, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον, προσπαθείας πρὸς συμμετοχὴν καὶ βίωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Θεανθρώπου, δίδει ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τοὺς ποιμένας πρακτικὰς συμβουλὰς, αἵτινες εἶναι βασικῶς ὅμοιαι πρὸς τὰ ἰσχύοντα καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν τοῦ σώματος καὶ συνίστανται κυρίως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ψυχικῶν παθῶν διὰ τῆς οὕτως εἰπεῖν ἐναντιωματικῆς μεθόδου, ἥτοι τῆς ἀσκήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἀντιθέτων τῆς νόσου ἀγαθῶν τάσεων τῆς ψυχῆς. «Καὶ χρὴ γε αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου... τὸ πάθος θεραπεῦσαι»⁶¹. Γενικῶς ὁ Μ. Βασίλειος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς νόσου ἀποφεύγει νὰ διαμορφώσῃ κώδικα περιλαμβάνοντα ἐπακριβῶς τὸν καθορισμὸν τῶν λύσεων καὶ τοῦ τρόπου θεραπείας πασῶν τῶν περιπτώσεων καὶ παρέχει εἰς τὸν ποιμένα πλήρη διακριτικὴν ἐξουσίαν καθορισμοῦ ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε συγκεκριμένης περιπτώσεως καὶ τὰ μέσα θεραπείας καὶ τὴν κατάλληλον θεραπευτικὴν ἀγωγὴν. Μὴ παραλείπων βεβαίως νὰ τονίσῃ τὴν μεγάλην εὐθύνην καὶ δυσχέρειαν τοῦ ἔργου τῆς ψυχικῆς θεραπείας. «Εἰ γὰρ ἰατρεία ψυχῆς ἐστὶν ἢ ἐπιτίμησις, οὐ παντὸς ἐστὶν ἐπιτιμῶν, ὡς οὐδὲ τὸ ἰατρεῦειν...»⁶².

Ἰδιαιτέρως ὑπογράμμίζεται ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ὅτι τὸ θεραπευτικὸν μέσον δέον νὰ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ πάθος καὶ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τοῦ ἀσθενοῦς. Συνεπῶς δέον ὁ ποιμὴν νὰ προσάγῃ «τὰς ἰατρείας ἐν πάσῃ εὐπλαγχνίᾳ καὶ συμμετρίᾳ»⁶³ πρὸς τὴν νόσον καὶ τὰς ψυχοσωματικὰς δυνάμεις τοῦ ἀσθενοῦς, ἄλλως ὑφίσταται ὁ κίνδυνος νὰ ἐπέλθῃ ἀποτέλεσμα ἀντίθετον τοῦ προσδοκώμενου. «Τὸν μέντοι προεστῶτα προσέχειν χρὴ, ὅπως μὴ τῆς τοῦ σώματος δυνάμεως μείζονα τὰ ἐπιτάγματα ποιησάμενος, πρὸς ἀντιλογίαν τὸν ἀτονόουντα διερεθίσῃ...»⁶⁴. Βαθεῖαν παρατηρητικότητά καὶ γνώσιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἀκόλουθος σχετικὴ διαπίστωσις τοῦ Μ. Βασιλείου, τονίζοντος ὅτι ἡ θεραπεία δέον νὰ προχωρῇ βαθμιαίως καὶ συστηματικῶς καὶ οὐχὶ βιαίως καὶ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ δὴ καὶ ἐντοπιζούσα ἐκάστοτε τὸν συγκεκριμένον στόχον αὐτῆς. «οὐδὲ γὰρ ἡ φύσις ἡμῶν πολλὰ ὁμοῦ κατορθοῦν

59. Μ. Βασιλείου, Λόγος περὶ εὐχαριστίας 31, 224 Α.

60. Ὅροι κατὰ Πλάτος, ε' 921 C.

61. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν σπθ', 31, 1285 Β.

62. Αὐτόθι, 31, 1044 Α.

63. Αὐτόθι, 31, 1029 Α.

64. Ἀσκητικαὶ Διατάξεις λα' 31, 1420.

ἐπιτηδεύματα δύναται· καὶ τὸ μίαν φιλοπόνως ἐκτελῶν τοῦ πολλῶν ἀτελῶς ἐφάπτεσθαι χρησιμώτερον. Ὁ γὰρ εἰς πλείονας μερισμὸς καὶ ἢ ἄλλοτε ἐπ' ἄλλο μετάβασις πρὸς τὸ μηδὲν τελειοῦν τῶν ἔργων, ἔτι καὶ ἤθους ἐλαφρίαν ἢ προϋπάρχουσαν ἐλέγχει, ἢ καὶ μὴ οὖσαν ἐμποιεῖ»⁶⁵. Ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ψυχικὴν τελειότητα ὁμοιάζει πρὸς κλίμακα. Ἐγκαταλείπων τις τὴν κακίαν ἐγκαταλείπει καὶ τὸ ἔδαφος, ἦτοι τὰ πρόσγεια καὶ τὰ χαμαιζηλα καὶ ἀνέρχεται εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα πρὸς τὸν οὐρανόν. Κατόπιν συνεχίζεται ἡ ἀνάβασις «διὰ τῆς κατ' ὀλίγον προκοπῆς» μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ «ἐφικτὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει»⁶⁶.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς ἡ ἐν γένει συμπεριφορὰ τοῦ ποιμένου δέον νὰ χαρακτηρίζηται ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου ἀγάπης πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα. Πέρα συνεπῶς ὄλων τῶν θεραπευτικῶν μέσων καὶ μεθόδων ἡ δύναμις τῆς ἀληθοῦς καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης τοῦ ποιμένου πρὸς τὸν πάσχοντα εἶναι κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ὁ πλέον ἀποφασιστικὸς παράγων τῆς ψυχικῆς θεραπείας διότι, ὡς εἶδομεν, «θεραπεία ἀμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντος κάτορθοῦται». Τὴν βαρυσήμαντον ταύτην ἀλήθειαν, ἣν πιστοποιεῖ ἡ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἰατρικὴ πρᾶξις ἐπανέλαβε δι' ἄλλων λέξεων καὶ ὁ μέγας ἰατρός τοῦ 16ου αἰῶνος Β. von Hohenheim, ὁ ἑπονομασθεὶς Paracelsus: «Τὸ ὑπέρτατον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον εἶναι ἡ ἀγάπη» (Der höchste Grad von Arznei ist die Liebe).

11. Θεραπεία καὶ ἀπολύτρωσις. Παρὰ τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἐκτεθεῖσαι ἀνωτέρω ἀρχαὶ καὶ μέθοδοι διὰ τε τὴν ἰατρικὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς δέον νὰ μὴ παροραῖται ὅτι ὑφίσταται καὶ οὐσιώδους διαφοροποιήσις μεταξὺ αὐτῶν καὶ δὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀποστολῆς καὶ τὸν τελικὸν σκοπὸν ἐκατέρας. Ἀποστολὴ δηλονότι τοῦ ποιμένου ὡς ἰατροῦ τῶν ψυχῶν δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς νόσου καὶ ἀποκατάστασις τῆς ψυχικῆς ὑγείας διὰ τῆς προαγωγῆς ἀπλῶς τῶν κατὰ φύσιν ὑγιᾶν δυνάμεων αὐτῆς, ὡς ἐν τῇ ἰατρικῇ τοῦ σώματος. Ὁ ἔσχατος σκοπὸς τῆς ποιμαντικῆς εἶναι πολὺ εὐρύτερος καὶ καθολικώτερος, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνακαινίσιν καὶ μεταμόρφωσιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου διὰ τῆς βιώσεως τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ ἐπικοινωνίας, δι' ἧς καὶ μόνον ἐπιτυγχάνεται τὸ τέλος τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, συνισταμένης εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸν Θεόν⁶⁷. Ἡ οὐσία τῆς ἀμαρτίας -

65. Ὅροι κατὰ πλάτος με' 31, 1024 Α.

66. Μ. Β α σ ι λ ε ί ο υ, Ὅμιλ. εἰς τὸν Α' Ψαλμ. τ. 29, 217 C/220 Α.

67. Κατὰ τὸν καθηγητὴν τῆς ἰατρικῆς Α. J o r e s, ἐνθ' ἀν., σελ. 439-440, τὸ ἰατρικὸν λειτουργημα ἔχει παρεμφερῆ ἀποστολήν, διότι «ἔργον τοῦ ἰατροῦ εἶναι ν' ἀντιλαμβάν-

ἀσθενείας συνιστᾷ ὡς εἶδομεν ἐν μεταφυσικὸν πρόβλημα καὶ συνεπῶς ἡ τελικὴ θεραπεία καὶ λύτρωσις τῆς νοσοῦσης ἀνθρωπίνης ψυχῆς εὐρίσκεται ἐπέκεινα τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων εἰς τὴν θείαν βούλησιν καὶ παντοδυναμίαν⁸.

νετα καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ βάθος τὴν σχέσιν μεταξύ ἀρρώστειας καὶ διαταραχθείσης τάξεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ νὰ καθοδηγῇ τὸν ἀσθενῆ του εἰς τὸν ὀρθὸν δρόμον πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας του. Εἶναι ἔργον δυσχερές, διεγείρει δισταγμὸν καὶ πληροὶ δέους, ἀλλ' εἶναι ἔργον ἱερὸν. Διάσημοι ἰατροὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν ἀντελήφθησαν τὸ ἔργον τοῦτο ὡς θείαν ἀποστολήν. Σήμερον ἡ ἀποστολὴ θεόθεν ἐμφανίζεται ἐνώπιον ἡμῶν σαφῶς. Τὴν υποχρέωσιν τοῦ ἱατροῦ μόνον τότε δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν συμπληρωθεῖσαν, ἐὰν βοηθῆσῃ τὸν ἀσθενῆ του ν' ἀντιληφθῇ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἀρρώστειας του καὶ θελήσῃ νὰ βοηθῆσῃ αὐτὸν ν' ἀνέλθῃ εἰς ἠθικὴν τελειοποίησιν καὶ ὀρίμανσιν! Ἐκ τούτου προκύπτει πόσον πολὺπλευρος εἶναι ὁ προορισμὸς τοῦ ἱατροῦ καὶ τοῦ ἱερέως καὶ ἐννοοῦμεν διατὶ οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ ἤθελον συνηνωμένως ἀμφοτέρας τὰς λειτουργίας εἰς ἓνα πρόσωπον. Κατὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπεχωρίσθησαν αἱ δύο λειτουργίαι καὶ ἐπὶ μακρὸν οὐδέμια ὑπῆρχε μεταξύ αὐτῶν συνάφεια. Σήμερον αἱ ἀκολουθοῦμεν ὁδοὶ συνταυτίζονται ἐκ νέου. Ὁ ἱατρὸς ἀντιλαμβάνεται πόσον αὐτὸς μόνος εἶναι ἀνεπαρκῆς καὶ σπανίως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀπαίτησιν ν' ἀντιληφθῇ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἀρρώστειας καὶ νὰ βοηθῆσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν ἀρρωστον. Ἄλλ' ἐὰν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοιαύτης υποχρέωσας ὕστερῃ, ἔχει μεγίστην σημασίαν νὰ τηρῇ οὗτος ὡς κατεϋθνητῆρον γραμμὴν τὴν ὑψίστην ταύτην ὑποχρέωσιν καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ταύτης».

68. Ὁ διακεκριμένος διευθυντὴς τοῦ Κύκλου τῆς ψυχολογίας τοῦ Βάθους ἐν Βιέννῃ Dr Igor Caruso ἐν τῷ βιβλίῳ του Religion und Psychotherapie, Innsbruck-Wien 1946 ἐκθέτει λίαν ἐνδιαφερούσας σχετικῶς ἀπόψεις τονίζων, ὅτι ἡ νεύρωσις εἶναι πρόβλημα συνδεδεμένον μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀναληθείας...εἶναι μία ἀσθένεια τῆς κακῆς συνειδήσεως καὶ εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ψυχανάλυσις καὶ χριστιανικὴ σκέψις», Ἀκτῖνες 1954, σελ. 392έξ., ἐξαίρων τὴν ἀλήθειαν ὅτι ἡ νεύρωσις ἀποτελεῖ σύμβολον τοῦ θρησκευτικοῦ δράματος, σημειοῖ· «Ἡ προσωπικότης (personae) δὲν εἶναι μόνον τὸ σημεῖον συνταυτήσεως τοῦ ἀτόμου μετὰ τοῦ Θεοῦ (ἐνὸς Θεοῦ ἀφηρημένου!), ἀλλὰ τὸ ζῶν καὶ πραγματικὸν σύμβολον ὄλων τῶν δυνατῶν συναντήσεων μετὰξὺ ἐνὸς συγκεκριμένου Θεοῦ καὶ ἐνὸς συγκεκριμένου ἀνθρώπου... Μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα—ὡς ἀπὸ τὸ κάτοπτρον ὅπου βλέπομεν συγκεκριμένως—δύναται τις βεβαίως νὰ φθάσῃ βραδέως καὶ μετὰ κόπου εἰς τὴν ὑποψίαν μιᾶς προσωπικῆς τάξεως ὑπερβατικῆς. Ἄλλὰ μόνον ἡ πίστις δύναται νὰ μᾶς προσεγγίσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερβατικὴν τάξιν, ποτὲ ὅμως ἡ λογικὴ ἢ ἠθικὴ τελειοποίησις. Διότι ἡ προσέγγισις εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν δὲν εἶναι οὔτε λογικὴ οὔτε ἠθικὴ, δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ διὰ μιᾶς ν. ε. α. γ. ε. ν. ἡ. σ. ε. ω. σ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀκόμη ἓνας λόγος διὰ νὰ ἀπορρίψωμεν τὸν «γνωστικισμὸν» εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὰς ἀρχαίας αἱρέσεις ἢ ἀπὸ τὸν Πλωτῖνον ἢ ἀπὸ τὴν Θεοδοσίαν ἢ ἀπὸ τὸν ψυχολογισμὸν τοῦ C. G. Jung· ὁ γνωστικισμὸς καταβιβάζει τὴν ὑπερβατικὴν τάξιν εἰς ἓν σύστημα μυθολογικόν. Ἄπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ συστήματα ἔλλειπει ἐπομένως καὶ ἀναγκασίως ἡ πίστις εἰς ἓν ὑπερβατικὸν μυστήριον.

Αὐτὸ τὸ μυστήριον δὲν ἐξηγεῖται εἰς τὴν ψυχολογίαν. Ἐξ ἄλλου ὁ Θεὸς τῶν φιλοσόφων δὲν εἶναι ὁ αἰώνιος Πατὴρ. Ὁ Λόγος τοῦ Πλωτίνου δὲν εἶναι ὁ Ἐνσαρκωμένος Λόγος· τὸ πνεῦμα περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ τόσο ἀρισμένη ψυχολογία τῆς μόδας, δὲν εἶναι τὸ Παράκλητον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἀποσταλὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ Του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ φύσις φέρει ἐν ἑαυτῇ τὰς τελευταίας ἀνταντακλάσεις τοῦ Μυστηρίου

Ἐν ὧσιν διὰ τῆς ἁμαρτίας προσβάλλεται αὐτὸς ὁ Θεός, ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας προελθοῦσα ἀσθένεια καὶ δὴ καὶ ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς δύναται νὰ ἀρθῇ μόνον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀκριβῶς, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀποκαλύπτεται ἡ πολυτιμοτάτη τῶ ὄντι ἀποστολὴ τοῦ χριστιανοῦ ποιμένος, ὅν, ἐκπροσωποῦντα τὴν ὑπερτάτην θεῖαν αὐθεντίαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντικαταστήσῃ οἰαδῆποτε ἕτερα κατὰ κόσμον αὐθεντία. Ἐνέχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὸν ἀσθενοῦντα ψυχικῶς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἐνεργῶν διὰ τοῦ ποιμένος, ὅστις οὐδὲν ἕτερον εἶναι, εἰ μὴ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἐνεργεῖ. Αὐτὸς ὁ ἐν Τριάδι Θεός. Συνεπῶς ὁ ποιμὴν, ἔχων βαθεῖαν συνείδησιν ὅτι «οὐχ ἰδίαν τινα ἐπιστήμην ἐξ αὐθεντίας οἰκονομῆ»⁶⁹, δέον «κατ' ἐπιστήμην τῆς θεοσεβείας»⁷⁰ νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ψυχικῶς πάσχοντας τὴν μεγαλειώδη ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Σταυροῦ ἐκδήλωσιν τῆς Θείας Ἀγάπης καὶ ὁδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκειώσιν τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν πεποιθήσιν, ὅτι «οὐκ ἀπογνώσεως καιρὸς, ἀλλ' ἐπιγνώσεως ἐλέους καὶ καταγνώσεως ἁμαρτημάτων, ὧν ἡ ἄφεσις πρόκειται ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷¹, ἀποκαλύπτων οὕτω ὅτι ὁ ἀληθὴς ἱατρός τῶν ψυχῶν, ὁ Θεός, «συνεχρήσατο οὖν αὐτοῦ (δηλ. τοῦ Διαβόλου) τῇ πονηρίᾳ εἰς γυμνάσιον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὁ σοφῶς καὶ προνοητικῶς οἰκονομῶν τὰ ἀνθρώπινα, ὡσπερ ἱατρός τῶ τῆς ἐχίδνης ἰῶ εἰς σωτηρίων φαρμάκων κατασκευὴν ἀποχρώμενος»⁷².

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ καθόλου διαποίμανσις τῶν ψυχῶν δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ καὶ ἐπιτρεπτόν νὰ περιορισθῇ εἰς ἓνα οὕτως εἰπεῖν κώδικα, ὅστις θὰ προβλέπῃ καὶ θὰ ρυθμίζῃ λεπτομερῶς πάσας τὰς περιπτώσεις τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν. Ἡ ποιμαντικὴ φροντίς διαδραματίζεται μεταξὺ ἐλευθέρων προσώπων κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργη-

αὐτοῦ καὶ στενάζει ἐν ἀναμονῇ τοῦ τελευταίου τῆς σκοποῦ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶναι μιὰ ἐπιστροφή εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς». Πρβλ. καὶ R. Siebeck, ἔνθ' ἀν., σελ. 68-69 ἐνθα ὁ διακεκριμένος οὗτος καθηγητὴς τῆς ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου τῆς Ἀϊδελβέργης ὑποστηρίζει ἀναλόγους ἀπόψεις αἵτινες δύναται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὴν ἐν σελ. 68 περικοπὴν: «Ἐχομεν σῶμα καὶ ψυχὴν ἠνωμένα εἰς ἓν, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ εἴμεθα τέκνα τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ ὁποῖα ἐξεχύθη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ δύναται ἡ ψυχὴ μας νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ σώματι καὶ διὰ τοῦ σώματος νὰ τὸν ὑπηρετῶμεν. Ὁ σύνδεσμός μας μετὰ τοῦ πλησίον μας βασίζεται ἐπὶ τοῦ συνδέσμου τοῦ Θεοῦ μετὰ ἡμᾶς... Κάθε πάθος εἶναι ἐκδήλωσις τῆς ἀμηχανίας τοῦ θανάτου, τῆς παρακοῆς μας, τῆς ἀνεπαρκείας, τῆς ἀνυπακοῆς καὶ τῆς ἐνοχῆς μας. Ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς ἦλθε πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐθεράπευσεν... Ὁ ἱατρός ἄς χρησιμοποιοῖ ὁδὸν τὰς γνώσεις του, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τὸ μέτρον καὶ τὰ ὅρια».

69. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ρπδ' 31, 1205 AB.

70. Αὐτόθι 1133B.

71. Αὐτόθι.

72. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος...» 31, 349 CD.

θέντων και εμφανίζει συνεχῶς νέα και ἐν πολλοῖς πολύπλοκα προβλήματα, τὰ ὁποῖα μόνον ἢ κατ' ἐπιστήμην ἐνέργεια τοῦ ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας κατευθυνομένου Ποιμένου δύναται νὰ ἐπιλύσῃ. Δικαίως, συνεπῶς, ὡς εἶδομεν, ὁ Μ. Βασίλειος ἐπαφίεται εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων εἰς τὴν πεφωτισμένην και ὑπεύθυνον κρίσιν τοῦ ποιμένου, παρέχων εἰς αὐτὸν μεγίστην διακριτικὴν ἐξουσίαν. Γενικῶς ἡ ἴασις ἐκ τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν, ἡ αὔξησις εἰς τὸν βίον τῆς ἀρετῆς και ἡ ἐν Χριστῷ τελείωσις και ἀπολύτρωσις εἶναι τὸ μέγα μυστήριον, τὸ ὁποῖον τελεσιουργεῖ εἰς ἐκάστην ψυχὴν αὐτὸς ὁ ἐν Τριάδι Θεός, χρησιμοποιοῦν ὡς ὄργανα τοὺς ποιμένους. Ἡ ποιμαντικὴ εἶναι ἔργον ὑπερφυσικὸν και θεῖον. Ἀκριβῶς δὲ τὸ βίωμα τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν και τὸ κέντρον και τὸν ἔσχατον σκοπὸν πασῶν τῶν ποιμαντικῶν φροντίδων και ἐνεργειῶν, αἵτινες δεόν νὰ ρυθμίζονται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐπόψεως τοῦ ὑψίστου τούτου σκοποῦ.